

Tallskolan

En mångkulturell skolas tillblivelse och pedagogik

Henrik Nilsson

Based on an ongoing ethnographic fieldwork on social incorporation via education, this article explores the conflict and circumstances of the pedagogical management of a multicultural school. The article argues that the story of the multicultural “Tallskolan” serves as a rich geographical and historical, localized empirical lens through which it is possible to examine the complex roles of ethnicity and class in relation to incorporation. The story of the school ranges from the 1970s to 2011. By examining the story’s genesis, the text particularly engages the relationship between discursive and social changes that shape different types of incorporation in terms of assimilation, hyphenation and multiculturalism. The results indicate that the knowledge and forms of education into which migrant students are to be incorporated and involved in the civic community are shaped in part by the local actors’ interpretations of social change.

Keywords: integration, incorporation, critical discourse analysis, democracy, ethnicity, class, multicultural schools.

Mångkulturella¹ skolor

Forskningen om mångkulturella skolor och utbildning är en mångsidig verksamhet med varierande teoretiska och metodologiska utgångspunkter liksom vad som står i fokus för analys. I *Utbildning & Demokratis* temanummer nr 1, 2010 ”Förorten och skolan” redovisas ett forskningsprojekt som spänner över flera olika kontexter och praktiker (Sernhede 2010). Förutom att belysa skolornas utsatthet i termer av social och

Henrik Nilsson är doktorand i pedagogik på Institutionen för Pedagogik, Psykologi och Idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet, 351 95 VÄXJÖ.
E-post: henrik.nilsson@lnu.se

etnisk segregering så undersöks hur lärare och skolledare tolkar dessa krafter och omsätter dem i pedagogisk praktik (Lunneblad 2010, Möller 2010, Schwartz 2010). Som regel krävs det empiri som sträcker sig över en längre tid för att visa på hur olika skolinterna och externa praktiker förhåller sig till och påverkar varandra. Ofta beskrivs skolornas situation formad av externa krafter och det är sällan skolan som institution framställs som förändringsagent på en strukturell nivå.

Den här artikelns bidrag är att visa på den historiska process som formar en etniskt och socialt segregerad grundskola och hur dessa förändringar även påverkar undervisning och lärande. I artikeln beskriver jag den idag mångkulturella Tallskolans utveckling från början av 70-talet fram till 2011. Jag menar att Tallskolan i sig själv utgör en rik, geografiskt och historiskt lokaliserad empirisk lins genom vilket det går att undersöka hur en skolas utveckling står i relation till strukturell förändring och diskursiva föreställningar om samhällelig inkorporering². Jag kommer genom framförallt skolledares röster visa hur bland annat in- och utflyttningar i området tolkats och omsatts i social handling. Tallskolans elevsammansättning, politik och historia används som ett empiriskt lokus för utbildning betraktad både som en ”praktik satt i rörelse av diskursiva och organisatoriska upptagningskonflikter” och som jordmån för solidaritet (Alexander 2001 s 246, författarens översättning).

Syfte

Syftet med artikeln är att synliggöra hur utvecklingen av en mångkulturell grundskola tar form i ett svenskt miljonprogramsområde, samt diskutera hur denna utveckling kan förstås som inkorporering. Jag kommer att besvara detta syfte i två steg. För det första ska jag belysa de samverkande diskursiva och strukturella aspekter som successivt påverkar Tallskolans pedagogiska handlingsmöjligheter. För det andra kommer jag att utveckla beskrivningen av Tallskolan genom att diskutera vilka former av inkorporering som uttrycks under den studerade tidsperioden.

Empiriskt material och teoretiska begrepp

Artikelns empiriska underlag består av intervjuer med skolledare, etnografi från ett skolutvecklingsarbete och utdrag från den mediala debatten kring Tallskolan³. Jag har intervjuat fyra rektorer som samtliga varit verksamma vid skolan under den studerade tidsperioden. Tallskolans historiska utveckling fram till 2000-talet speglas i intervjuerna med Rune, Sonja, Holger och Sara⁴. Rune arbetade under 1970-talet som lärare och under senare delen av 80-talet allt mer som ledningsresurs

med ett stort inflytande på skolutveckling. Sonja tillträdde som rektor under 90-talet och arbetade fram till början av 2000-talet⁵. Under senare delen av 2000-talet arbetar Holger som studierektor och Sara som rektor. Samtliga intervjuer genomfördes 2009-2011. Dessutom har jag deltagit i ett utvecklingsprojekt för Tallskolan under ledning av den centrala skolförvaltningen i kommunen från hösten 2008 till våren 2011. På mötena har jag diskuterat skolans utveckling med skolledning och förvaltningschef. Varje möte har varat i genomsnitt två timmar.

För att vidga berättelserna och har jag även studerat massmedias rapportering av Tallskolan. Metoden har inspirerats av Ruth Wodaks (2009) diskurshistoriska ansats som kombinerar historiska och socialpolitiska perspektiv. I kombination med de teoretisk- och metodologiska utgångspunkterna som skissats är undersökningen närmast att betraktas som diskursteoretiskt informerad etnografi (Willis & Trondman 2002). Jag har närmat mig empirin genom en innehållslig meningskoncentrering (Kvale 1997) och tolkat det material som beskriver skolans dryga 40 åriga historia. I resultatet benämns meningskoncentrationerna vid olika namn: *En skola som alla andra*, *Begynnande segregering och Kamp om det mångkulturella*, *Kulturprojektets uppgång och fall*, *Att lära sig "korrekt" svenska* samt *Nedläggningshot och protester*. I arbetet med att beskriva och försöka förklara utvecklingen av Tallskolan kommer jag framförallt att röra mig mellan Faircloughs (1992) analysnivåer; diskursiv och social praktik. Mitt empiriska material pekar på att skolans utveckling formas i dialektiken mellan diskursiva handlingar, situationer och sociala strukturer (Wodak 2009). Med hjälp av begreppen social och diskursiv praktik har jag parallellt analyserat meningskoncentrationerna som diskursiv praktik inbäddad i en samhällelig social praktik. Meningskoncentrationerna har också använts som underlag för den avslutande diskussionen om skolans arbete med inkorporering.

Alexander (2010) menar att inkorporering inte går att undvika i ett demokratiskt samhälle. Den "tvingar sig på alla samhällen som inrymmer en civil sfär, oavsett hur outvecklad eller fragmenterad den är" (s 98). I procedural mening sker inkorporering i den civila sfären när människor tilldelas medborgarskap och därmed ett demokratiskt medlemskap. Alexander menar emellertid att vi måste tänja på vår förståelse av demokrati och betrakta den i termer av delaktighet i det offentliga. Vad som formar delaktighet och demokrati i en vidare bemärkelse menar Alexander regleras i den civila sfären. Den civila sfären kan med Trondmans och hans medförfattares ord liknas vid:

A symbolically structured whole in which different social groups articulate themselves symbolically in relation to themselves and other groups (Trondman, Lund & Lund, 2011, s 576).

Den civila sfären fungerar som ett kulturellt mellanled (Bernstein 2004) mellan sociala strukturer och människors meningsskapande aktiviteter. Vidare reglerar den solidaritetens omfattning och därmed inkorporeringens form (Alexander 2010, s 88).

I analysen av inkorporering använder Alexander tre analytiska och samtidigt empiriskt grundade idealtyper: *assimilering*, *sammanbindning* och *mångkulturell* inkorporering. Utifrån sin analys av den amerikanska historien påvisar Alexander empiriskt att majoritetsbefolkningen av engelskt ursprung länge ensamma värderade de nyanlända medborgarnas egenskaper samt definierade vilka egenskaper och kunskaper som de var i behov av. Assimilering i ett demokratiskt samhälle handlar enligt Alexander inte om repression utan om begränsningar. Utmärkande för assimilering som inkorporeringsform, är att stigmatiserade och marginaliserade grupper endast ges inträde i den offentliga sfären om de lägger sin ”ursprungliga” identitet åt sidan. Det råder alltså en stark åtskillnad mellan det privata och det offentliga livet.

Den civila sfären kan, menar Alexander, vidgas genom att ”viet” får en känslomässig och diskursiv innebörd. Metaforen ”smältdegel” frammanar bilden av en upplösning av både majoritets- och minoritetsbefolkningens särdrag. Det är med ovanstående utgångspunkt som Alexander (2006) diskuterar inkorporering som sammanbindning. Olika gruppers egenskaper värderas fortfarande olika men acceptansen av den andre utmärks av flexibilitet och hybriditet. Ett visst kulturellt erkännande tar form. Vissa delar av minoritetsgruppens kultur accepteras och fusioneras med majoritetsbefolkningens grundläggande värderingar.

Den tredje idealtypen, mångkulturell inkorporering, innebär att majoritets- och minoritetsgrupper inte gör avkall på sin ursprungliga identitet. Samtliga identiteter uppfattas som värdefulla och den civila sfären utvidgas, blir mer komplex, fragmenterad och heterogen (Kovisto och Faist, 2010). I inkorporering som assimilering och sammanbindning så universaliseras det partikulära. I mångkulturell inkorporering däremot partikulariseras det universella (Alexander 2010, s 246). Aktörerna konstrueras som ”självständiga, själverksamma individer ansvariga för sina egna handlingar samtidigt som de känner solidaritet med alla andra individer” (Alexander 2010, s 87). För att upprätthålla de ”fria” medlemskapet i samhället krävs att individerna litar på varandras förmåga även om de inte känner varandra.

Diskursiva handlingar är konstitutiva på olika sätt. De kan användas för att upprätthålla och reproducera status quo men de kan också verka för förändring eller avtäcka status quo. Ett övergripande uppdrag inom skola och utbildning är att möjliggöra för barn och unga att ingå i en samhällelig gemenskap. I förhållandet mellan den diskursteoretiska ansatsen och teorin om inkorporering handlar således utbildning inte enbart om den enskilde eleven, eller om relationen mellan lärare och elev utan snarare om samhällets förmåga att organisera utbildning. Hur utbildning ska organiseras är inte på något sätt givet. Alexander (2006, s 55) menar att alla handlingar kräver legitimitet. För att förstå hur legitimitet för viss typ av inkorporering skapas och upprätthålls måste den relateras till tid, plats och det symboliska meningssystem som samhället upprätthåller och relaterar till. Samtidigt är meningssystem också ett raster för såväl kategorisering och värdering av individer, grupper och kunskaper. Vad som upplevs som rättvisst och rationellt varierar över tid. Därför förändras också inkorporeringsformernas sociala innebörder och konsekvenser.

Följaktligen navigerar skolans aktörer oftast med elevernas bästa för ögonen och vad de anser vara det mest rättvisa och rationella att göra, givet de strukturella förutsättningar som de uppfattar sig vara del av. Men vad som för några anses rättvist och rationellt kan av andra uppfattas annorlunda. Således använder sig policyaktörerna (Ozga 2000) av olika diskurser för att tolka sin omvärld men också för att legitimera sina handlingar (Chouliaraki & Fairclough 1999). På så sätt formas genom diskurser kunskapsobjekt, sociala roller, identiteter och relationer mellan olika sociala grupper (Wodak 2000, s 8) med bäring på vilka inkorporeringsformer som i olika tider och platser gör sig gällande.

Resultat

Jag inleder med att presentera hur Tallskolans uppfattades på 70-talet av rektorn Rune. Därefter beskriver jag de åtgärder skolan vidtar då ”svenska” föräldrar flyttade ifrån området under 80- och 90-talet och hur motstånd mobiliserades. 90-talet och början av 2000-talet kantades av lokalpolitiska skolinterventioner. Parallellt med en interkulturellt färgad profilering hade många interventioner en assimulatorisk prägel som utvecklades i takt med att skolan utsattes för allt fler strukturella påtryckningar i termer av en tilltagande bostadssegregering och konkurrens mellan skolor.

En skola som alla andra

När skolan uppfördes i början av 70-talet var den som vilken annan skola som helst, berättar den numera pensionerade läraren och studierektorn Rune:

Det var en helt gammaldags normal pluggskola, med uttalade läxor och prov. Då [i början av 70-talet] skiljde sig inte skolan ett dugg från vilken annan skola som helst i Öjbo. När de stora konflikterna runt om i världen började på 80-talet ... 73, 74 och 75 kom den första gruppen [flyktingar] men på 80 talet exploderade alltihop och då på något sätt förändrades skolan.

Rune visar mig statistik som han själv samlat in under sin tid som lärare och studierektor vid Tallskolan. Statistiken visar hur antalet elever med utländskt klingande efternamn förändrat skolans etniska sammansättning enligt Rune.

År	70-71	75-76	80-81	85-86	90-91	93-94	06-07	08-09
Andel elever med utländsk bakgrund	3 %	7 %	35 %	40 %	37 %	59 %	79 %	90 %

Den statistiska beskrivningen döljer emellertid den klassmässiga diversifiering och att området genom åren blivit en genomfartsled för minoriteter som skaffat sig en ekonomisk möjlighet att flytta därifrån. I vissa fall har migranter⁶ bestämt sig för att stanna trots ekonomiska möjligheter att flytta därifrån.

Antalet elever med migrationsbakgrund⁷ och arbetarklassgrund på Tallskolan var inte lika påtaglig till en början eftersom Byarp-området var "svenskdominerat". Till skillnad från andra förortsområden som drogs med transportsvårigheter, lägenheter som inte var iordningsställda och som från början bidrog till socioekonomisk segregering så attraherade området alla kategorier och i synnerhet "svenska" barnfamiljer, en del med medelklassbakgrund. En del migranter var så kallade arbetskraftsinvandrare men utgjorde en liten del av det totala antalet invånare. Under 80-talet förändrades sammansättningen och den större delen av migranterna kom att utgöras av flyktingar.

Begynnande segregering och kamp om det mångkulturella

När antalet elever med migrationsbakgrund tilltog kom Tallskolans undervisning att förändras.

Jag menar, när procenten invandrarbarn började stiga från 40 till 60 procent [mellan 1986–1993] blev det kanske mer att skolan fick en social inriktningsfaktor som blev betydelsefullare än studieresultaten. Det var svårare att bedriva ren gammal klassundervisning. Sen kom de nya pedagogiska strömningar med att eleverna skulle söka kunskap själv osv. och det var ju inte helt lätt i en skola där barnen inte hade språket (Rune, lärare och studierektor).

Enligt Rune försvårades undervisningen på grund av att eleverna hade ett annat modersmål än svenska. Därigenom blev etniciteten synlig men också genom att de svenska familjerna flyttade och att de språkliga färdigheterna tillskrevs som ett viktigt redskap inom den progressiva pedagogiken. Betoningen på det svenska representerat av språket både som mål och medel för inkorporering berättar också om vad som kom att betraktas ligga utanför den nationella gemenskapen i kulturell betydelse (Cobb-Roberts 2006, Anderson 1993). Ämnet modersmål tillkom under perioden men fick inte alls samma status som ämnet svenska eller de andra språken som kunde väljas som tillval.

Olika, dels globala krafter i form av de kulturella resurser som de nyanlända bar med sig, men också lokala krafter som strukturerade dessa i mötet med det svenska samhället och dess bostadspolitik kom således forma utbildningens ”objektiva” förutsättningar. Under 1980-talet byggs villaområden norr om bostadsområdet:

Då [i början av 80-talet] flyttade många svenskfödda familjer. Det var inte något fritt val, de som kunde, köpte villor och stack iväg. Då försvann läkarnas och lärarnas barn. Det är ett ganska viktigt år i Tallskolans utveckling. Det blev ett väldigt tapp då. Det fanns en grupp nykommande som fick jobb ganska omedelbart och som kunde ganska snabbt etablera sig i det svenska samhället. Det var akademiker som kom osv. som nog hade det lite lättare att få jobb till och med inom sitt eget gebit på den tiden och de försvann ganska snart. De köpte villor och bosatte sig och lämnade bostadsområdet (Rune, lärare och studierektor).

Området blev en transitionsplats för familjer med utländsk bakgrund (jfr Runfors 2009, s 97). Få ekonomiskt etablerade familjer, ”svenska” eller med ”invandrarbakgrund” bodde kvar i området. Den etniska

sammansättningen på Tallskolan började istället variera med vilka flyktinggrupper som immigrerat till Sverige.

I mitten av 80-talet var det ungefär lika många elever med svensk som utländsk bakgrund⁸ och rektorerna berättar att de med hjälp av de kvarvarande ”svenska eleverna och deras familjer” försökte upprätthålla ett slags normalitet (i deras perspektiv) genom att låta de svenska barnen fungera som ”språkliga” och ”sociala” modeller:

Det var inte särskilt många rent svensktalande barn som kunde vara en stabil språkträningsgrupp för kamraterna, utan det blev rinkebysvenska, ett blandspråk som fungerade alldeles utmärkt för de flesta men inte i en studiesituation (Rune, lärare och studierektor).

Koncentrationen av elever med utländsk bakgrund befarades att leda till så kallade ”negativa sammansättningseffekter” (Bunar 2010) i termer av den förmåga i svenska språket som bedömdes nödvändig i undervisningen. ”Svenska” föräldrar med barn på skolan försökte emellertid motverka segregeringen berättar Rune. De bestämde sig för att deras barn skulle gå kvar på skolan trots att andra ”svenska” föräldrar flyttade ifrån området. Föräldrarna visade i både ord och handling att den mångkulturella skolan betydde mycket för deras barns förståelse för andra kulturer. Deras barn skulle ”växa upp i ett integrerat samhälle” och av ”socialpolitisk vilja ville de visa sin solidaritet med den här ganska utsatta gruppen” menar Rune. Barnen till [de svenska föräldrarna] ”var en styrka många gånger” enligt Rune.

Nya undervisningsformer för att ”hantera det mångkulturella”

När det ”svenska” symbolkapitalet flyttade ut och skolans andel elever med utländsk bakgrund var 60 % försökte skolan i mitten av 1990-talet nya vägar för integration. Kultur identifierades som ett medel.

Det var de fem gestaltande konstarterna som vi ville lyfta fram vilket var vår teori i ledningsgruppen på skolan för att nå de här nya barnen. Då trodde vi på kulturformer, att gestaltande kulturformer där måleri, musik, litteratur och dans och att det skulle få barngrupperna mer sammansvetsande, det upplevde vi också, men samtidigt var problemet att hålla kvar den här samhörighetskänslan mellan de olika projekten som vi jobbade med. Det fanns tendenser att det rann ut i sanden (Rune, lärare och studierektor).

Tiden var inne och det var accepterat att pröva alternativa vägar berättar Rune. En ny läroplan, LpO-94, hade sjösatts. Det fanns också som tidigare påtalats av rektorerna ett tomrum att fylla efter de ”svenska” eleverna. Skolans ledning tillsammans med lärarna försökte att skapa en ny undervisning som i högre grad skulle bygga på elevernas erfarenheter, och andra sätt än de traditionella att uttrycka och lära sig på. Med hjälp av extra ekonomiska medel ifrån förvaltningen planerades och genomfördes så småningom ett kulturprojekt. Även om Rune inte nämner det i intervjun så framgår det i projektbeskrivningen från denna tid att det förutsattes att kulturprojektet skulle stärka elevernas självkänsla och identitet (Klosterberg 1991). I en utvärdering av projektet framgår det vid planeringen av projektet ifrågasattes om legitim konst skulle åstadkomma vad Rune hoppades på. Avståndet mellan elevernas identiteter och ”finkonsten” tolkades av andra i projektgruppen vara alltför svår att överkomma och skulle bidra till en ökad åtskillnad mellan elever och utbildningens innehåll. De farhågor som fanns att finkulturen skulle vara alierande realiserades inte. Eleverna var enligt utvärderingen engagerade och upplevde kulturprojektet på ett positivt sätt precis som rektorerna:

Vi jobbade mycket. Vi bytte barn, och grupper och alla var engagerade i det här. Vi hade internationella caféer med uppträden och utställningar och det var nästan så man började gråta”. Det fantastiska var att det var väldigt lite variation på lärargruppen. Man flyttade väldigt sällan därifrån [bytte till annan arbetsplats] och det berömmar jag den något flyktiga Tallskolssandan för att vara dens förtjänst. Man satt i samma båt hela tiden. Alla klasser hade samma form av problematik. Hur ska vi hinna med alla dessa barns olika behov? Det var den springande punkten och då hjälptes man väldigt mycket åt, och delade på de små resurser som fanns (Sonja, rektor).

Överhuvudtaget är det väldigt svårt att sätta reella ord på vad anda är och var den finns någonstans. Jag har frågat det mig, det gemensamma kulturprojektet samlade nästan alla, oftast de flesta (Rune, lärare och studierektor).

Det hände saker på skolan som präglades av gemensamhet som kan ha givit upphov till skolans ”ethos” (Berg 1999, Grosin 2004). Kring elevernas ”problematik” skapades en känsla av utsatthet som verkade samlande och återkallas av rektorn genom metaforen ”alla satt i samma båt”. Men skolans ethos förstärktes också genom kulturprojektet som enligt rektorerna rönt stolthet och fungerade ”samlande” i symbolisk mening. Men det var inte en genomgående pedagogisk

förändring. Projektet blev delvis ett parallellt projekt i förhållande till ordinarie undervisning. Men bärande förhållningssätt och inställning till kultur tycks ha spillt över och delar av metoderna integrerades i viss mån i den ordinarie undervisningen.

Föräldrarna till eleverna på Tallskolan strömmade till när eleverna hade vernissage och internationellt café till vilket föräldrarna bidrog. Även om det inte var några formella föräldramöten det rörde sig om fanns det utrymme att prata med föräldrarna som annars inte hade någon etablerad kontakt med skolan. Samlingarna öppnade för dialog, kanske inte den djupare som egentligen önskades ifrån skolledningens sida men möten kom till stånd. Föräldrarnas närvaro verkade till att stärka känslan av gemenskap och till skillnad från formella föräldramöten samlades så gott som hela skolans personal och föräldrar vid dessa tillfällen. Eleverna visade att de hade kapacitet att uppskatta även det som inte låg inom ramen för deras vardagskultur. En tolkning av utfallet kan relateras till arbetsformer som öppnade upp för andra interaktionsstrukturer och sätt att uttrycka sig på i klassrummet än de traditionella. De så kallade internationella caféerna skulle kunna tolkas vara ett sätt att visa upp det internationella, annorlunda och exotiska representerat av föräldrarna och deras bakverk. Istället tycks caféet fungerat som en inramning för att föra samman elever, föräldrar och lärare kring kulturprojektets innehåll, inte som en barriär skapad genom essentialisering och naturalisering av den andre. Det internationella caféet tycks tvärtom underlättat dialogen kring elevernas arbete, skolans arbetssätt och innehåll.

Parallellt med det kulturella projektet genomfördes bland annat ett religionsprojekt som gick under namnet "Alla är lika värda" med syftet att "peka på likheter mellan islam och kristendomen" (Lokaltidningen 1998-04-08). Läromedlet "Abrahams barn" som användes framställde kristna, judar och muslimer tillhörande samma religiösa stam. Rubriceringen "En hel värld i miniatyr. Tallskolan i Byarp är en smältdegel för kulturer från hela världen" i den lokala tidningen (Lokaltidningen 1998-04-08) framställde skolan som mångkulturell.

Kulturprojektets uppgång och fall

Kulturprojektet inföll samtidigt med friskolereformen (Proposition 1991/92:95). Möjligheten för barn och föräldrar att välja en annan skola än den som låg närmast hade tidigare i princip varit obefintlig om familjerna inte valde att flytta ifrån bostadsområdet. Vikten av att profilera sig på en gryende skolmarknad började få fäste (Daun 1997). Rektorerne formulerade en ansökan om att starta en reguljär

kommunal kulturskola på Tallskolan. Kulturprojektets utvidgning till kulturskola enligt rektorerna var främst ett pedagogiskt projekt som skulle resultera i den kommunalt övergripande kulturskolans etablering i bostadsområdet.

Rektorerna satte således sitt hopp till att kulturskolan skulle bli en del av Tallskolan. Med den kommunala musikskolan som draghjälp skulle det kanske ändå vara möjligt att locka ”svenska” elever åtminstone till skolan och dess lokaler. Tallskolans elever deltog inte i lika hög grad som kommunens övriga elever i den kommunala musik och kulturskolan. Att förlägga kulturskolan till Tallskolan skulle öka deltagandet. Dåvarande förvaltningschef och politiker bestämde emellertid sig för att rusta upp en central skolbyggnad och ge den kommunala kulturskolan i uppdrag att starta en kommunal fristående grundskola med estetisk profil tillsammans med denna.

Men sen kom den här strömningen som verkligen oroade oss. Man ville ha en kommunal kulturskola i centrum och då började pengarna flyta till Bergs skola istället. Då gick luften lite ur oss (Sonja, rektor).

Det var 1997–98, och då sinade pengarna, och grundskottet, då kunde vi inte ha kvar konstnärerna, och dramapedagogerna (Rune, lärare och studierektor).

Kanske var lappkastet från kommunens sida ett sätt att demonstrera att den var redo för konkurrensen med de fristående skolorna samtidigt som en av de egna skolorna, Tallskolan marginaliseras på detta sätt i konkurrensen som uppstår. I Byarp tar kommunförvaltningen makten över idén om en integrerad skola och kulturskola och etablerade den centralt i staden. De goda nyheterna som vunnit en intern legitimitet på Tallskolan och bland barn och föräldrar gavs inte möjlighet att rota sig för att på sikt även legitimera sig utåt. För Tallskolans del krockar jämlikhetsutopi med förvaltningens och politikens konkurrensufoori när utbildningen ekonomiseras (jfr Uljens 2007).

Att lära sig ”korrekt” svenska

Den sociala segregeringen blev allt mer påtaglig under senare delen av 90-talet. Barn till svenska föräldrar i området hade oftast ett mindre stabilt familjeliv, berättar Rune (jfr Andersson 2002). Rektorerna blev alltmer övertygade om att skolan behövde hjälpa till att bryta vad de nu upplevde som såväl social som etnisk segregeringen. När de svenska familjerna flyttade ifrån området stärktes skolledningens

och lärarnas övertygelse än mer att man måste prioritera det svenska språket. Även om den svenska som utvecklades i området var gångbar bland barnen och ungdomarna så överensstämde inte denna språkliga hybrid med sättet att kommunicera på i undervisning (jfr Lindblad, Sahlström & Ahlström 2001). Vokabulären och accenten gick stick i stäv med de förväntningar som fanns i det omgivande samhället (Jonsson 2007). Att inte kunna ”äka” svenska kopplades samman med framtida integrationssvårigheter och det gällde framför allt barnen till invandrare. ”Rinkeby-svenskan” som talades på Tallskolan betraktades till en början mer som en kuriositet bland barnen och i synnerhet bland de ”svenska” berättar Rune.

Parallellt undergick modersmålsundervisningen en rad omorganisationer under 90-talet. Antalet modersmålstimmar och organisationen av modersmålslärarna och möjligheten att integrera undervisningen varierar från år till år. Det blir svårt för rektorerna att skapa former för en mer integrerad undervisning, innehåll och samverkan mellan lärarna. Modersmålslärarna arbetade på olika skolor. Oftast förlades undervisningen i slutet av dagen. Även om elevernas modersmål erkändes så verkar den rådande inställningen varit att alla önskade och var i behov av svenska språket (jfr Sjögren & Zenou 2007) för integrationens skull. I den mån modersmålsundervisningen uppmärksammades så motiverades den mer som ett medel för att lära sig svenska språket utifrån en teori om att ett stabilt modersmål utgör grunden för att tillägna sig andraspråket svenska (Cummins 2000) eller som stöd i ämnesundervisning så kallad studiehandledning än ett mål för att stärka självkänslan hos eleverna. När svenskan likställs med integration konstrueras samtidigt en bristdiskurs som förklaring till elevernas prestationer i skolan och ett resultat av en begränsad svenska (Gutiérrez m.fl. 2010). När förhoppningen om att attrahera svenska elever till Tallskolan genom kulturskolan grusas anställs extra fritidspedagoger för att bryta den sociala och språkliga segregeringen:

Grundtankarna var att barnen under sin fritid skulle våga sig utanför området, att på eftermiddagstid gå på den kommunala musikskolan, gå på en danskurs. Man lämnade inte området helt enkelt för det var en trygghet. På området kunde man vara ute och leka. Men man gick inte utanför (Sonja, rektor).

Den av rektorerna tolkade segregeringen tillkommer genom att bostadspolitikens sociala dimension av majoritetssamhället erkänns som segregering. Bostadsområdets elever och ungdomar mobiliserade i förhållande till denna segregeringsdiskurs ett inre försvar i vilket

området tillskrevs trygghet (jfr Bunar 2009). Ett försvar som jag delvis tolkar att rektorerna uppfattade stå i vägen för integration.

Nedläggningshot och protester

Parallellt med att antalet fristående skolor etablerade sig sjönk elevantalet på Tallskolan. Samtidigt uppmärksammades skolprestationerna alltmer. År 2003 får skolan besked om nedläggning:

Det var en dålig skola. De [eleverna] skulle få bättre studieresultat någon annanstans fick man för sig helt plötsligt. Året innan var vi med i en arkitekttävling och vi var med i tidningen. Det skulle satsas och byggas om, och precis efteråt, så står det i tidningen att den skulle läggas ner. Så är politiken. Den är väldigt upp och ner. Som sagt ett år har man 1.6 miljoner, och nästa år ringer man bara och säger att nu tar vi dom där pengarna. Det var ett väldigt kämpande med pengar (Sonja).

De politiska motiven till nerläggningen var tvådelade. Det fanns ett sparbetning. Genom att fylla på med elever från Tallskolan skulle lokaler kunna avyttras och andra skolors lokaler effektivare nyttjas. Även om det var viktigt att få budgeten i balans så uttryckte dåvarande ordförande och vice ordförande i den ansvariga nämnden för skola och barnomsorg att skolan dessutom ansågs alltför segregerad. En lärare på Tallskolan underströk i samma tidningsartikel (Lokaltidningen 2003-16-19) som politikerna uttalade sig i, att det skapats ett ”vi och dom” mellan ”svennar och invandrare”. Politikerna föreslog att flytta Tallskolans mellanstadiebarn till andra skolor i närheten. I samma artikel befarades det att andra skolor i närheten skulle protestera när de tvingades ta emot barn ifrån Tallskolan. Några protester från Tallskolans föräldrar förväntades däremot inte.

Protesterna blev emellertid högljudda. Föräldrar, rektor och lärare tillhörande Tallskolan demonstrerade och gick ut i massmedia. Lärare och skollledning gjorde gemensam sak med elever och föräldrar:

Sonja: Då kämpade vi för skolan. Och jag tycker att ett område, som inte är värt att ha en skola, vad är det för område? Och det hävdar jag, det måste ju finnas en skola i området. Om man inte har det då har man ju misslyckats, med området. Det är väl där [på skolan] man måste jobba i alla fall om man inte har löst några problem.

Intervjuare: Var det föräldraprotester?

Sonja: Javisst, det var demonstrationer, vi hade stormöten.

Rune: Matsalen var full, och tidningarna var där och skrev om det.

För många av föräldrarna och deras barn symboliserade skolan trygghet, gemenskap, kontinuitet och en fast punkt i tillvaron. I den lokala pressen protesterar föräldrarna: ”Utan Tallskolan tystnar Byarp” (Lokaltidningen 2003-11-07). Det var inte bara skolan som var hotad utan hela Byarp och framtiden för stadsdelen. Nedläggningshotet av Tallskolans mellanstadium ska också förstås med bakgrund av att elevantalet hade sjunkit drastiskt då en islamiskt profilerad fristående skola året innan hade etablerat sig i närheten.

Vad som pågick i och runt kring Tallskolan på 90-talet bör betraktas i ljuset av en generell välfärdsstatlig förändring. Den svenska välfärdsmodellen var i blåsväder under 80- och 90-talet. Oppositionen var kritisk till integrationsprojekt i offentlig regi som ansågs vara både ineffektiva och kostsamma. Den svenska modellen hade präglats av centralism och universalism började ifrågasättas (Daun 1993). Istället poängterades medborgarens kreativitet och ansvar. Argumentet hämtade också kraft i berättelsen om den svenska folkrörelsens underifrånperspektiv. Även oppositionsrådet i kommunen stödde denna diskurs i mitten av 90-talet.

Det är vi som vågar tala klartext om Byarp. Vi vill prioritera byggandet av sociala nätverk här i stället för vänsterns byggande av administrationslokaler (citerad i Idlinge 1997).

Uttalandet var inte bara tom retorik utan kom att följas av en reell materiell nermontering, decentralisering och kommunalisering av skolorna under 90-talet och införandet av fristående skolor.

Efter skolans förlust av kulturskolan, nedläggningshotet och ett sviktande elevunderlag blev skolan föremål för en rad lokalpolitiska interventioner. En ny rektor tillträdde i mitten av 2000-talet. Det skedde en nyprofilering av skolan (Lokaltidningen 2005-10-21) som försökte svara upp mot skolmarknadens villkor, vilket varken dämpade förlustkänslan av kulturskolan eller utflödet av resursstarka elever. Samtidigt blev Tallskolan tvingad att göra besparingar och dåvarande rektor uttalar sig i lokaltidningen om att ”det blir svårt att uppfylla kraven” och att det krävs ”större budget” (Lokaltidningen 2005-02-23).

År 2008 fattades kommunala beslut som syftade till att stärka eleverna i svenska språket. Medel avsattes för att transportera elever ifrån Tallskolan till andra ”svenska” skolor i staden. Projektet kallades för språkbud:

När vi informerade föräldrarna om språkbudet var det många föräldrar undrade om inte skolans undervisning var bra. Många var kritiska och det var inte mer än sex elever som började på andra skolor (Holger).

Den dåvarande rektorn menar att föräldrarna till de barn som erbjöds transport uppfattade att detta erbjudande undergrävde skolans trovärdighet. Endast ett fåtal familjer antog erbjudandet och projektet lades ner efter ett år (Lokaltidningen 2007-12-27). När Sara 2008 tillträdde som rektor hade skolan på en kort tid bytt tre rektorer. Skolans sjunkande elevtal och att drygt hälften av eleverna inte når upp till godkänt i matematik, svenska och engelska uppmärksammas i Lokaltidningen (2011-06-07). Sara berättar i tidningen hur den inre miljön på skolan påverkas.

Det finns en stor vilja bland lärarna, men de känner att tiden inte räcker till. Varenda sak vi gör här tar dubbelt så lång tid. I kontakten med föräldrarna måste vi använda oss av tolk. Och det tar tid. Arbetsmiljön är dålig. Det hänger samman med att eleverna inte når målen. Det är jobbigt och frustrerande (Lokaltidningen 2011-06-07).

I samma artikel bekräftar förvaltningschefen rektorns beskrivning. Däremot är de inte överens om orsakerna till utvecklingen och hur den ska hanteras. Skolans personal och rektor kräver att fler lärare ska anställas. Förvaltningschefen menar att det inte handlar om extra resurser utan om att "tända gnistan" hos personalen (Lokaltidningen, 2011-06-07). Skolan tilldelas emellertid extra medel. I informella samtal med Sara under 2011 bekräftas att uppgivenheten (jfr Bunar 2009) på Tallskolan är utbredd.

Avslutande diskussion

I detta avslutande avsnitt kommer jag inledningsvis att sammanfatta de sociala mekanismer som gett upphov till Tallskolans utveckling. Därefter ska jag diskutera de former av inkorporering som Tallskolans historia kan tolkas ge uttryck för.

Den tidigare beskrivningen av Tallskolan visar att den rad sociala strukturer har aktiverat skolaktörernas handlande: a) bostadspolitik, b) arbetsmarknadspolitik c) socialpolitik: förändrade fördelningsprinciper för välfärdsstatliga medel d) utbildningspolitik: förändrade styrningsprinciper i form av marknads- och resultatstyrning e) samt förändrad syn på kunskap. Dessa har tillsammans med följande tre

sociala processer en samverkande effekt på utbildningen a) in och utflyttning inom bostadsområdet b) allokeringen av ekonomiskt och socialt utsatta grupper och c) en etnisk uppdelning av minoritets- och majoritetsbefolkningen. Styrkan i dessa aspekter och relationen mellan dem är inte självgenererad. Det är policyaktörernas (kommunpolitiker, rektorer, lärare, föräldrar) förståelse och tolkning av de sociala strukturerna, hur de förhåller sig till varandra och vad de producerar, som bildar det komplexa nätverk av diskurser och praktiker som jag beskrivit i resultatkapitlet. Det är dessa sociala processer som sammantaget leder till minskade pedagogiska handlingsmöjligheter och en tilltagande stigmatisering av Tallskolan. Tolkad genom rektorernas röster blir detta nätverk av praktiker och diskurser en ”socialt konstruerad *form* för kategorisering av människor” (Loury citerad i Trondman 2007, s 182).

Tallskolan och inkorporering

Under 1970-talet beskriver rektorerna Tallskolan som en normal svensk skola. Eleverna på Tallskolan erbjöds samma kunskapsinnehåll och undervisningsmetoder som elever på andra skolor i kommunen. Perioden kan utifrån rektorernas tal om en normal svensk skola tolkas ha präglats av assimilering i den betydelsen att kulturella skillnader inte uppmärksammades. Rektorernas tal om den normala skolan, det vill säga en skola präglad av majoritetssamhällets värderingar och kunskaper blir ett samlande tema och dess likvärdighet upprätthålls genom att immigranternas ursprungliga kulturella identiteter ges ringa betydelse i Tallskolans pedagogiska sammanhang. Kulturell olikhet blir en privat ensak som lämnas utanför skolans offentliga rum. Samtidigt tycks privatiseringen av vissa identitetsaspekter kompenseras av en kollektiv och solidarisk stödstruktur. Under denna period väljer svenska föräldrar att bo kvar i området och ha kvar sina barn i Tallskolan. Rektorerna framhåller att assimilationsprocesserna är väl fungerande genom dess inbäddning i den vardagliga interaktionen mellan nyanlända immigranter och en socialt och ekonomiskt etablerad majoritetsbefolkning. Kontextualiseringsstödet eroderade emellertid allt eftersom majoritetsbefolkningen flyttar ut från bostadsområdet. Därmed försvårades antagligen de nyanländas orientering och meningsskapande. När den sociala balansen förtunnas och bostadsområdet blir allt mer stigmatiserat, synliggörs ett behov av pedagogisk nyorientering. Tallskolan behöver arbeta fram nya former för inkorporering.

Rektorernas initiativ till kulturprojektet och ansökan om att få bli kulturskola tolkar jag ha grundats på en övertygelse om att de estetiska undervisningsformerna skulle öppna upp för andra typer av interaktionsformer, mellan elever och lärare och mellan skolan och det omgivande samhället. Ansökan om att få etablera kulturskolan kan förstås på två sätt. Rektorernas pedagogiska övertygelse om estetikens kraft tillsammans med en nationell mångkulturell politik (Proposition 1997/98:16) kan tolkas utgöra ett motiv. Ett annat motiv kan vara att rektorerna såg en möjlighet att bidra till att elever från olika stadsdelar skulle kunna träffas i en gemensam kommunal kulturskola förlagd till Tallskolan. Förhoppningen var att kulturskolan skulle fungera som en statussymbol, med möjlighet att överbrygga vad rektorerna uppfattade som en tilltagande ”sociokulturell distansering” (Trondman m.fl. 2011, s 576).

Undervisningsformerna inom kulturprojektet verkar ha skapat dialog och även känslomässiga förbindelser som enligt rektorerna ledde till en ökad sammanhållning på skolan. Att olika partikulära identiteter flöt samman (muslimer) med majoritetssamhällets (vita och kristna) i läromedlet ”Abrahams barn” tycks också ha bidragit till ett utvidgat erkännande av olika identiteter. Såväl undervisningsformer som läromedel kännetecknades delvis av vad Alexander (2010, s 128) kallar för sammanbindning. Sammanbindningen av identiteter utmärktes av ”att skapa en gemensam, kollektiv identitet som inte behöver hänföras till vare sig kärna eller periferi” (Alexander 2010, s 128). Planerna på att etablera en viktig kulturell institution till Tallskolan kan ses som ett sätt för att skapa symboliskt erkännande av bostadsområdet och en tilltro till de boendes förmåga att förvalta denna (Alexander 2010, s 196).

Tallskolan blev emellertid föremål för en kommunalpolitisk strategi om att behålla elever i kommunal verksamhet. En annan mer strategiskt placerad skola fick i uppdrag att bredda det kommunala utbudet i konkurrens med fristående skolor. Något år senare presenteras ett förslag på nerläggning av Tallskolans mellanstadium. Paradoxalt nog öppnas då ett nytt kommunikativt fält där olika grupper: föräldrar, lärare, rektor och politiker kan diskutera. Föräldrarna kämpar tillsammans med skolpersonalen för diskursiv och organisatorisk makt (Alexander 2010, s 131) över Tallskolans och vinner striden.

Vad som utlöser föräldraprotesterna kan diskuteras. Men det går inte att utesluta att skolan för föräldrarna symboliserade såväl bostadsområdet, deras eget värde kopplat till detta, och att de av den anledningen protesterade mot nedläggningshotet. Detta får föräldrar, lärare och skolledning att kämpa och försöka ta kontroll över den diskursiva praktiken (Nordin 2010, Wodak 2009). Mot bakgrund av

rektorernas berättelser menar jag att den stormiga perioden i Tallskolans historia för stunden stärker skolans status. Det sker en viss sammanjämkning på institutions- och interaktionsplanet mellan de styrande politikerna och de boende i området. Den diskursiva och sociala mobiliseringen följer inte några specifika etniska och sociala mönster och hierarkier. Den är inte heller ett resultat av institutioners instrumentella inflytande, utan bör snarare förstås som solidariska handlingar (Alexander 2010). I grunden förändras dock inte de perceptuella och känslomässiga banden. Rektorer och lärare uppfattade förlusten av kulturskolan som ett svek.

Den tillfälliga vidgning av pedagogiskt utrymme som förelåg under kulturprojektet slöts långsamt från mitten av 1990-talet och framåt. När immigrantbarnen transporteras till andra mer svenska skolor och områden signalerar detta att det är familjernas ansvar att bryta sig loss från skolsegregationen och det stigmatiserade bostadsområdet. Det är också en signal om att elever i mångkulturella skolor inte ges möjlighet till en adekvat svenskundervisning. Införandet av skolval och konkurrens förskjuter ytterligare inkorporeringsansvaret till den lokala skolan, dess elever och föräldrar (Dovemark 2008). Integrationen blir ett invandrarproblem (Bunar 2001) i takt med att elevernas skolframgång dalar och den individuella mobiliteten uteblir. Skolresultatet fokuseras och förklaras i relation till individers framgångar och misslyckanden. Dåliga studieresultat skrivs därmed in i en marknadslogik som ytterligare marginaliserar Tallskolan i relation till andra skolor (jfr Bunar 2008). Ju mer Tallskolan betonar utbildningens assimilerande inslag desto osäkrare blir föräldrarna i området på att skolan kan erbjuda deras barn en utbildning som skapar förutsättningar för samhällelig inkorporering. Föräldrarna väljer därför att placera sina barn på kommunala skolor där en huvuddel av barnen tillhör majoritetsbefolkningen eller på religiösa friskolor där huvuddelen av eleverna är första och andra generationens immigranter. Tallskolan saknar de diskursiva, symboliska och strukturella resurser som krävs för att bryta detta mönster. När elever, föräldrar och skolans egenkraft inte visar sig tas allt fler assimilerande åtgärder i bruk. Skolan inriktar sig alltmer på att eleverna ska erövra majoritetssamhällets kulturella koder, där kunskaper i svenska ges särskild betydelse. ”Bara dom lär sig svenska” blir nära på en sanning för att förklara vad som krävs för integration. Tallskolans pedagogiska arbete om att höja elevernas språkkunskaper i svenska bör relateras till forskning om vad många immigrerande elever och föräldrar själva eftersträvar. Bunar (2010) har visat att elever i segregerade och mångkulturella skolor efterfrågar mer samverkan med skolor där majoritetsbefolkningens elever dominerar. Eleverna själva menar att detta är ett sätt för dem

att dels lära sig ”riktig” svenska och dels en möjlighet att socialiseras in i majoritetsbefolkningens sätt att bete sig på ”rätt sätt”. Mot denna bakgrund kan Tallskolans pedagogiska strävande förstås sammanfalla med elevers och föräldrars förhoppningar om en ökad assimilation.

Att assimileringsintentionerna stärker sitt grepp om Tallskolan är inte en konsekvens av de lokala policyaktörernas förståelse av de nyanländas förmågor och kulturella identiteter. Assimileringen som inkorporeringsform är en systemintern skapelse som framträder som en del av en kulturell förändring under 90- och 2000-talet. Tallskolans utveckling tyder på att den mångkulturella skolan blivit än mer komplex och svårmanövrerad i takt med att skolorna segregerats via utbildningspolitiska beslut och att stigmatiseringen av miljonprogrammets bostadsområden tilltagit. Detta strukturella och diskursiva utgångsläge reducerar rektorers och lärares möjligheter till pedagogisk utveckling. På olika nivåer inom grundskolesystemet vänds blicken mot en universell lösning, det svenska språket. Elever och deras föräldrar ska så att säga lyfta sig själva ut ur sina stigmatiserade liv med hjälp av förbättrade språkfärdigheter (Lipman 2010).

Noter

1. Mångkulturellt är ett beskrivande begrepp och förstås som ”the social characteristics and problems of governance posed by any society in which different cultural communities live together and attempt to build a common life while retaining something of their 'original' identity” (Hall 2000, s 209).
2. Jag redogör närmare för begreppet inkorporering under rubriken ”Analytisk ram”.
3. Föreliggande undersökning är en del av författarens avhandlingsarbete.
4. Intervju med de tidigare rektorerna Rune och Sonja genomfördes 2009-08-06, Holger och Sara 2009-10-21. De intervjuades namn är fingerade liksom området och skolans.
5. Huruvida rektorernas språksatta minnesbilder kan ses representera den diskursiva praktiken som var i dialektisk samverkan med de sociala och faktorer som gäller i olika tider kan problematiseras. De kan vara efterhandskonstruktioner och diskursiva uttryck som snarare står i dialektisk relation med de sociala praktiker som gällde vid tiden för intervjun. Det som talar för rektorernas trovärdighet är att deras minnesbilder överensstämmer med andra bilder i massmedia och utvärderingar ifrån den tid de uttalar sig om.
6. Migrant refererar här till person som lever i Sverige men är född utomlands (Carlson & Rabo 2007, s 3). I texten förekommer även begreppet invandrare i intervjuцитat och kan då antingen referera till barn som fötts utomlands eller i Sverige av föräldrar som båda är migranter. Begreppet invandrare använder jag inte själv eftersom det av personer med migrationsbakgrund kommit att uppfattas som stigmatiserande. Regeringen rekommenderar viss försiktighet (Ds 2000:43, s 9) i användandet.

7. Elever med migrationsbakgrund är antingen födda utomlands eller har föräldrar som är födda utomlands men själva födda i Sverige. Eleverna på Tallskolan består i huvudsak av elever födda utomlands eller som fötts i Sverige av föräldrar som migrerat.
8. Personer med utländsk bakgrund definieras som utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

Referenser

- Alexander, Jeffrey (2010): *Kulturell sociologi. Program, teori och praktik*. Texter av Jeffrey Alexander i urval av Mats Trondman, Anna Lund & Jason L. Mast. Göteborg: Daidolos.
- Alexander, Jeffrey C. (2001): Theorizing the "Modes of Incorporation": Assimilation, hyphenation, and multiculturalism as varieties of civil participation. *Sociological Theory*, 19(3), 237–249.
- Andersson, Roger (2002): Boendesegregation och etniska hierarkier. I Ingemar Lindberg & Magnus Dahlstedt, red: *Det slutna folkhemmet om etniska klyftor och blågul självbild*, s. 94–114. Stockholm: Agora
- Berg, Gunnar (1999): *Skolkultur – nyckeln till skolans utveckling: en bok för skolutvecklare om skolans styrning*. Stockholm: Gothia.
- Bernstein, Basil (2004): Social class and pedagogic practice. I Stephen Ball, red: *The RoutledgeFalmer Reader in Sociology of Education*, s. 196–217 London and New York: RoutledgeFalmer Taylor & Francis Group.
- Bunar, Nihad (2001): *Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Brutus Östlings bokförlag. Symposium.
- Bunar, Nihad (2009): *När marknaden kom till förorten: valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdets skolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Bunar, Nihad (2010): Choosing for quality or inequality: current perspectives on the implementation of school choice policy in Sweden. *Journal of Education Policy*, 25(1), 1–18.
- Carlson, Marie, Rabo, Annica (2007): Introduktion. I Marie Carlson; Annika Rabo & Fatma Gök, red: *Education in "Multicultural" Societies – Turkish and Swedish Perspectives*, s. 1–19. Stockholm: Swedish Research Institute in Istanbul.
- Cobb-Roberts, Deirdre (2006): *Schools as Imagined Communities: the creation of identity, meaning, and conflict in U.S. history*. New York: Palgrave Macmillan.

- Cummins, Jim (2000): *Language, Power and Pedagogy. Bilingual children in the crossfire*. Clevedon Multilingual Matters.
- Chouliaraki, Lilie & Fairclough, Norman (1999): *Discourse in Late Modernity: rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Daun, Holger (1997): Omstrukturering av det svenska skolsystemet. Gensvar på globaliseringstendenser eller nationella krav? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 2(3), 161–181.
- Dovemark, Marianne (2008): *En skola – skilda världar. Segregering på valfrihetens grund – om kreativitet och performativitet i den svenska grundskolan*. Borås: Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
- Ds 2000:43. *Begreppet invandrare - användningen i myndigheters verksamhet*.
- Englund, Tomas (1996): *Utbildningspolitiskt systemskifte?* Stockholm: HLS.
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Grosin, Lennart (2004): *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och 20 högstadieskolor*. Stockholm: Universitetet, Pedagogiska institutionen.
- Gutiérrez, Kris; Arshad, Ali och Heriques, Cecilia (2010): Syncretism and hybridity: schooling, language, and race and students from non-dominant communities. I Michael W Apple; Stephen J Ball & Luis Armando Gandin, red: *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, s 350–358. London & New York: Routledge.
- Hall, Stuart (2000): Conclusion: the multi-cultural question. I Barnor Hesse, red: *Un/settled Multiculturalisms: Diasporas, Entanglements, 'Transruptions'*. London: Zed.
- Idlinge, Björn (1997): Intern rapport. Växjö: Växjö högskola.
- Jonsson, Rickard (2007): *Blatte betyder kompis: om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.
- Kivisto, Peter & Faist, Thomas (2010): *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*. Los Angeles: Pine Forge.
- Klosterberg, Christina (1997): Intern rapport.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindblad, Sverker, Sahlström, Fritjof & Ahlström, Karl-Georg (2001): *Interaktion i pedagogiska sammanhang*. Stockholm: Liber.

- Lipman, Pauline (2010): Education and the right to the city. I Michael W. Apple, Stephen J. Ball, Luis Armado Gandin, red: *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, s 241–252 . London and New York: Routledge.
- Lunneblad, Johannes (2010): Skolidentitet och managementkultur som mytologisk diskurs. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 19(1), 25–44.
- Möller, Åsa (2010): Den goda mångfalden. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 19(1), 85–106.
- Nordin, Andreas (2010): Bildningens motspråk. I riktning mot en diskursiv bildningsförståelse. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 15(2/3), 97–118.
- Ozga, Jenny (2000): *Policy Research in Educational Settings: A contested terrain*. Buckingham: Open University Press.
- Proposition 1991/92:95. *Valfrihet och fristående skolor*.
- Proposition 1997/98:16. *Från invandrapolitik till integrationspolitik*.
- Runfors, Ann (2009): Modersmålssvenskar och vi andra – Ungas språk och identifikationer i ljuset av nynationalism. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 18(2), 105–126.
- Schwartz, Annelie (2010): Att ”nollställa bakgrunder” för en effektiv skola. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 19(1), 45–62.
- Sjögren, Anna & Zenou, Yves (2007): *Integration eller utanförskap? En teoriöversikt*. <http://www2.ne.su.se/ed/pdf/35-3-asyz.pdf>
- Sernhede, Ove (2010): Tema: Förorten och skolan. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 19(1), 7–10.
- Trondman, Mats (2007): Cecilias dilemma: Att vara eller inte vara ”invandraren”. I Magnus Dahlstedt; Fredrik Hertzberg; Susanne Urban & Aleksandra Ålund, red: *Utbildning, arbete, medborgarskap*. s. 159–188, Umeå. Boréa
- Trondman, Mats, Lund, Anna & Lund, Stefan (2011): Socio-symbolic homologies: Exploring Paul Willis’ theory of cultural forms, *European Journal of Cultural Studies*, 14(5), 573–592.
- Uljens, Michael (2007): *Den tredje republikens utbildningspolitik*. <http://www.vasa.abo.fi/users/muljens/pdf/Den.pdf>
- Willis, Paul & Trondman, Mats (2002): Manifesto for ethnography. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 2(3), 394–402.
- Wodak, Ruth (2009): *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.